

TÉLI JEGYZET MADARAKRÓL, ERKÉLYRŐL, ÉG ÉS FÖLD KÖZÖTT

Él bennem egy élménynarratíva emléke: munkába állásom első éveiben kávézás közben mesélte egy idősebb, nagyjából az apám korosztályához tartozó kollégám, aki a még akkoriban létező, hat köztársaságból és két autonóm tartományból álló, a máig tartó yu-nosztalgiaink tárgyát képező Nagy-Jugoszlávia viszonylatában is ismert ornitológus volt. Arról mesélt, hogy otthon van egy vércsénk, ami köztudottan ragadozó madár, s hogy ennek a vércsének egyik legkedvesebb időtöltése, hogy kollégám feleségének a nyakhajlatában, egészen pontosan a nyak és a váll közötti, „sótartónak” is nevezett homorú hajlatban napozik. Hogy amikor a feleség, aki mellel a város egyik általános iskolájának biológianője volt, kiül a kerti nyugágyba a napra, ez a rettenthetetlen ragadozómadár, amelytől a kutya is nyüszítve menekül, miután egy alkalommal csőrével orron koppintotta, a leglágyabb szelídséggel gazdasszonya „sótartójába” telepszik, vele egyetemben csendesen piheg a kora őszi napsütésben, s ha tehetné, órákig így maradna.

Egy időben mi is egészen közel kerültünk a körülöttünk élő madarakhoz. Jó néhány évvel ezelőtt egy télen ugyanis madarakat etettünk. Volt egy zugunk, a padlástérben az ebédlőben, a radiátor előtt egy szőnyegre

terített gyerekpokrócon (kis méretű Ambassador – mond ez valakinek valamit?) ültünk a fiammal, s az erkélyre néző dupla üveges ajtó átlátszó függönyén át szemléltük, mi történik kint, a havas téli táj e taláalomra kimetszett szegletében, a föld fölött, az ég alatt, mínusz néhány fokos hidegben.

Mekkora nyüzsgés, forgalom! Leszállások és felröppenések, ereszkedések és suhanások, másodpernyi mozdulatok oda és vissza, harminc-negyven-ötvenszeres ismétlődésben, újra és újra! Jöttek a kistestű madarak az erkély korlátjára szerelt, vízhatlan anyaggal bevont tetejű etetőhöz, cérnalábuk kis göcsörtös ujjaival megkapaszkodtak a peremén, a bátrabbak egyenesen az etető téglalap alakú vályújába szálltak, felcsippentették a napraforgómagot, s már vitték is magukkal, iszkoltak vele az udvar szerteágazó barackfájának valamelyik ágára, hogy feltörjék a zsákmányt.

Mindez persze bonyolultabb, pontosan kiszámított, kellő óvatossággal véghezvitt hadművelet volt. A gyülekezőhely, a seregszemle helyszíne ez a valamivel távolabb eső, gazdag ágbogú barackfa volt, amelyről élénk és rebbenékeny madártekintettel be lehetett mérni az állandó veszélyt rejtő tágabb és szűkebb térséget, s ahonnan az etető gyorsan fogyó tartalma is szemmel tartható volt. Hogy nemcsak madársokadalom van, van is miért leszállni, kockáztatni, veszélyes közelségbe kerülni velünk, akikről soha nem tudni, mi mindenre vagyunk képesek. Mármint a fajtánk. A következő, közelebbi, emiatt még veszélyesebb állomás az erkély ablakával szemben levő, gyérebber ágazatú, ezért leleplezőbb cseresznyefa volt, innen egy röppenésnyire az erkély korlátja, rajta a barnára pácolt, zsineggel a korlátra erősített fa madáretető, benne a napraforgómagokkal. Ezt szombatonként vásároltuk a piacon, jobb híján kis kiszérelésben, tehát drágábban, de nem kis mennyiségben. Délután, de inkább este, lámpafénynél teleszór-tuk az etetőt, s reggelenként, a pokrócon ülve vártuk a madarakat. Dehogyan vártuk! Már kora reggel, talán a hajnali óráktól ott voltak, nyüzsögtek, csiviteltek, pityegtek az etető

körül. Amit előző délután vagy este kiszórtunk nekik, mire felébredtünk, már jóformán elfogyott. Olykor ki kellett lépni a havas, fagyos erkélyre, pulóverben, papucsban az éhes raj közé, hogy újra feltöltsük az etetőt. Ilyenkor iszonyú szárnysuhogás, menekülés a tágasabb égi mezőre, még távolabb eső fákra, mintha a legádázabb ellenség lépett volna közéjük. Tudomásul kellett vennünk, hogy a magok pótlása csak ezzel a kis lelki ismeret-furdalással együtt bonyolítható le. Mehetünk szombat reggelként dermesztő hidegben a piacra, lehetőleg nem a későbbi, enyhébb délelőtti órákban, hogy még jusson madáreledel, nehogy elfogyjon, mire a ködös reggeli motortúráztatás után kijutunk, sőt tanácsos volt a keddi piaci napokat is beiktatni a beszerzésbe, nehogy elfogyjon a tartalék, hiszen napról napra több madár érkezett. Ennek ellenére *ellenség* voltunk, akitől menekülni kell, amely életveszélyes lehet számukra, váratlanul lecsaphat, csapdát állíthat, lőhet. A madárnépség pedig *tolvaj* módra ment bele ebbe a veszélybe s játszotta ki a játékszabályokat. Az éhség nagy úr, különösen, ha akár a legvékonyabb hótakaró is rátelepszik a táplálékra, s elrejtí az olajos magvakat.

Rebbenő madárszárny, madárláb, madár szem. Nem értettünk madárnyelven, nem volt nyelv, amelyen megszólíthattuk volna őket, a függönyön átsejlő mozdulatainktól fél pillanat leforgása alatt szétrajzoltak. Nem volt módunk a tudomásukra hozni, hogy hagyjuk a beidegződött játékszabályokat, nincs nálunk semmi, fegyvertelenek vagyunk, majdnem annyira védtelenek itt az üveglap mögött, mint ők, nem vagyunk ellenségek, s ők nem tolvajok. Nem tudtuk felülírni, semlegesíteni a génjeikbe biológiailag erőteljesen beépült, mély gyökereket vert veszélyérzést. A (talán) kétenyérnyi emberi agy tehetetlennek és ostobának bizonyult a körömnymi madáraggyal szemben. Más alkalommal is tapasztaltuk: ha vadon élő állattal kerülünk szembe, csődöt mond az addig elsajátított, betanult, beidegződött emberi kommunikáció minden neme – még az is, amit házi- vagy haszonállatainkkal sikerült kialakítanunk. Tudtuk hogyan magunkhoz

hívni vagy épp ölelni, netalán nyugalomra inteni a foxit, ismertük számtalan macskánk kényelemérzetének jeleit, hozzánk simulásait, a disznók éhes vagy elégedett röffenéseit, a tyúkok kárálásának, a kakas rikkantásának, a pulykák duzzogásának, a gyöngytyúkok rikoltásának, a kacsák locsogásának, a libák szíszogásának jelrendszerét, ahogyan ők maguk is értették hanghordozásunkat, mozdulatainkat. Ám ha vadon élő állattal kerülünk szembe, mindkét oldalon beáll a görcs. A kisebb és félnélkebb fajta félti a bőrét, a harciasabb vagy vakmerőbb viczorít, fontolgatja a támadást. Váltakozó körülmények között *te vagy a vadász és a vad*, a szembenállás feloldhatatlan, a bizalom ismeretlen fogalom.

A szerepek mennyire durva leosztása ez, hogy *ellenség* és *tolvaj*, *ellenség* és *áldozat*! A madarak nem voltak tolvajok, mert ma-

gunk adtuk nekik az eledelt, s nem voltak áldozatok, mert tolluk sem görbült, meg az életükkel sem kellett fizetniük. Pedig fizettek, bőségesen! Látvánnyal, szépséggel, kecsességgel, hangokkal. Délelőttönként zajlott az élet: szárnyzuhogások, csivitelések, pityegések, színek, kontrasztok, finom átmenetek, formák és mozdulatok. A félénkebbek rebbenékenységé, a nagyobb testűek zsarnokoskodása, s igen, tipródások, csőrköppintások, torzsalkodások is. A táplálkozás a fennmaradásért folytatott harc.

Jöttek a madarak, kitérült egy számunkra addig ismeretlen univerzum, amelyről, akár a bennünket körülvevő fákról, mezei és gyógynövényekről, szinte semmit nem tanítottak nekünk soha. Előkerült a madárhátározó: ez a sok fekete-sárga a *széncinege*, ez a *kék cinege*, ez a *fenyőrigó*, ez a *zöldike*. Soha nem láttuk őket eddig, amíg a fák lombjaiban rejtőztek. Csupa finom, disztinvált mozdulat. A rengeteg csérogó *veréb* s a távolabbi fákról figyelő *feketerigók* között a piros fejű *tengelic* (mert beazonosítottuk) megjelenése ritka, ünnepi pillanatnak számított. Annál

kevésbé a nagyobb dimenzióinak biztos tudatában az etető legközepe vagy peremén trónoló néhány gyönyörű, testes és erős csőrű *meggyvágóé* (ennek is utánajártunk). A több héten át ismétlődő jelenetek csúcsa mégis az élénk, piros-fekete-fehér színkontrasztban pompázó *balkáni fakopáncs* királyi, arisztokratikus színrelépése volt, ahogyan a cseresznyefa törzséhez szegezte magát, szinte a semmiben állva.

Nem tudtunk elmozdulni a gyermekpokrócra. Mintha odaszögeztek volna bennünket a hátunkat melengető radiátor bordáihoz. Lapultunk az erkélyajtó elfüggönyözött üveglapja mögött, úgy néztük a röpködést, ezt a madárhangoktól, szárnyzuhogásoktól teljes zsongást, kapkodó sürgés-forgást, hogy a mozdulat legkisebb jelét se adjuk. Lélegezni is alig mertünk, nehogy a legapróbb mozdulatunkkal eláruljuk, hogy ott figyelünk, leskelődünk a lenge, átlátszó függöny mögött, Kosztolányi *Hajnali részegségének* versalanyához hasonlóan ámulva a világ egy olyan részletén, amelybe eddig nem volt belépésünk.

